

APLIKÁCIA PRÁVA A ODÔVODNENIE SÚDNYCH ROZHODNUTÍ

JAROSLAV JAKUBČO - IMRICH KANÁRIK

Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Slovenská republika - Právnická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Slovenská republika

Abstract in original language

Vstup Slovenskej republiky do Európskej únie so sebou priniesol zmeny v mnohých oblastiach spoločenského a hospodárskeho života. Jednou z výrazne dotknutých sfér bol aj právny poriadok SR spolu s doktrinálnym aparátom naviazaným na tvorbu a súdnu aplikáciu právnych noriem. Súdny dvor Európskej únie, ktorého rozhodnutia majú precedenčnú povahu a sú záväzné aj na území SR, postupne núti právnu teóriu, ale aj právnu prax, aby prispôsobila svoje dogmatické závery o formálnej nezáväznosti judikatúry. S takto zmeneným pohľadom na záväznosť súdnych rozhodnutí je organicky spojená požiadavka na tvorbu konzistentných a argumentačne dokonalých odôvodnení súdnych rozhodnutí. Cieľom príspevku je poukázať na existujúce pravidelné nedostatky v odôvodneniach súdnych rozhodnutí. Obsahom príspevku je tiež sumár súdnych rozhodnutí v spojení s relevantnými poznatkami právnej teórie.

Key words in original language

Odôvodnenie; súdne rozhodnutie; precedens.

Abstract

Membership of Slovak republic in the European Union brings with changes in many social and economical domains. One of the most touched element is legal system of the Slovak republic together with his doctrinal structure and judicial application of law rules. Court of justice of the European Union with its legally binding decisions, which has precedental character, changes doctrinal summaries about formal not binding character of judicature. With such a changed view on the binding character of judgements is joined with a request for making perfect substantiation of judgements. The main goal of the article is to point at common errors of the judgement substantiations. Object of this article is also the summary of relevant precedences combined with opinions of the law theory authorities.

Key words

Substantiation; judgement; precedent.

Úvod

Sudcovská tvorba práva sa v súčasnom kontinentálnom systéme práva javí ako nezastaviteľný a stále sa prehĺbujúci proces. V rámci tohto procesu preberajú orgány aplikujúce právo niektoré pravidlá vlastné pre angloamerický systém práva, avšak v dôsledku chýbajúcej ustálenej a všeobecne uznanej doktríny sú tieto pravidla využívané len ad hoc, pričom majú skôr podobu akýchsi vágnych odporúčaní, ktoré sa len opatrne uplatňujú v súdnom systéme.

Štáty, v ktorých boli prijaté písané ústavy, si osvojili základnú premisu ústavnosti, t.j. že zákon odporujúci ústave nemôže byť platný¹. Ústavu a ústavné zákony sú povolané vykladať všetky orgány aplikujúce právo, avšak najvyššou autoritou je v tejto oblasti Ústavný súd Slovenskej republiky. Zásadné myšlienky z rozhodovania ústavného súdu sa formujú do podoby právnych viet, ktoré predstavujú zovšeobecnené závery získané pri nachádzaní právnych noriem s potenciálnym nárokom na ich generálnu právnu záväznosť.

So vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie došlo k významným zmenám ekonomickým a rovnako významné zmeny nastali v oblasti aplikácie práva. Do slovenského právneho poriadku bolo prevzaté množstvo právnych noriem a s nimi nevyhnutne nastúpili aj zvýšené nároky na všetky orgány aplikujúce právo.

V spojení s judikatúrou Súdneho dvora Európskej únie (ďalej aj „Súdny dvor EÚ“) nevyhnutne vyvstala otázka hraníc jej záväznosti, ako aj problémy pri jej vyhľadávaní a oboznamovaní sa s jej obsahom, súčasne sa tiež znovu otvorila otázka záväznosti vnútroštátnej judikatúry.

Doktríny platné pre kontinentálnu právnu kultúru už nie je možné akceptovať v pôvodne platnej podobe, ale je potrebné ich prehodnotiť a zohľadniť pritom právny vývoj, ktorý nastal v dôsledku rozhodovacej činnosti Súdneho dvora EÚ v rámci právnych poriadkov všetkých členských štátov Európskej únie.

Judikatúra Súdneho dvora EÚ nevyhnutne smeruje k pretváraniu náuky o prameňoch práva a priamo mení doposiaľ zdanlivo nemenný rozsah formálnych prameňov vnútroštátneho práva. Pokiaľ totiž bez výhrady akceptujeme všeobecnú precedenčnú záväznosť judikatúry Súdneho dvora

¹ Ondrová, J. : Konanie o kontrole právnych predpisov pred Ústavnými súdmi Slovenskej a Českej republiky, Banská Bystrica : Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici, 2009, s. 10

EÚ, prečo by sme nemali rovnako nazerať aspoň na judikatúru ústavného súdu, ktorý má v súdnom systéme postavenie najvyššej authority.

Postavenie judikatúry v kontinentálnom type právnej kultúry

Na úvod tohto príspevku je vhodné ustáliť pojmy judikatúra a precedens, ktoré sú bežne v praxi používané, napriek tomu ich obsah nie je všeobecne známy a ustálený.

Judikát v širšom slova zmysle je akékoľvek rozhodnutie súdu, a to bez ohľadu nato, či sa stalo právoplatným, alebo bolo v procesnom postupe zmenené, či zrušené. Pojem judikatúra je potom možné všeobecne definovať ako súbor judikátov vydaných súdmi určitého štátu v rámci civilného procesu.²

Judikát v užšom slova zmysle je súdnym precedensom, teda rozhodnutím súdu, ktoré po prvý krát rieši právny prípad, ktorý dovtedy nebol predmetom rozhodovania súdov.³

Obe vyššie uvedené definície zároveň vymedzujú pojem judikát vo formálnom slova zmysle. Materiálne poňatie pojmu judikát vyžaduje, aby odôvodnenie rozhodnutia malo určitú argumentačnú kvalitu a mohlo tak byť zdrojom právneho diskurzu.

Pojem precedens je vlastný angloamerickej právnej kultúre a v právnej praxi na Slovensku je zaužívaný pojem judikát a s tým súvisiaci pojem judikatúra.

Precedens je uznávaný ako formálne záväzný prameň práva v angloamerickej type právnej kultúry a v medzinárodnom práve. V kontinentálnom type právnej kultúry nie sú rozhodnutia vyšších súdov formálne všeobecne záväzné a vymáhateľné, avšak kľúčové judikáty, vytvorené podľa zákonov a normatívnych právnych zmlúv majú kváziprecedenčný význam⁴.

V prísnom náhľade na judikát ho nie je možné v zmysle platných právnych noriem SR považovať za prameň práva. Naopak v praxi niet žiadnych pochyb o precedenčnej povahe a všeobecnej právnej záväznosti rozhodnutí Európskeho súdneho dvora ako aj Súdu prvého stupňa.

² Pozn. vlastná definícia autora J. J.

³ Pozn. vlastná definícia autora J. J.

⁴ Večeřa, M. a kol. : Teória práva, Žilina : Poradca podnikateľa, 2008, s. 77

Pre pochopenie historickej pozície judikatúry v kontinentálnom type právnej kultúry je vhodné citovať čl. 5 francúzskeho Code civil z roku 1804, ktorý stanovil, že „sudcom je zakázané rozhodovať spôsobom všeobecným a nariaďujúcim o prípadoch, ktoré sú im predložené“. Rovnako rakúsky všeobecný občiansky zákonník (ABGB) z roku 1811 v § 12 výslovne zakázal normatívne pôsobenie sudcovských rozhodnutí, ktoré „nikdy nemajú moc zákona“. Na tomto vzťahu bola dlho postavená celá kontinentálna právna kultúra a uvedené doktríny sú stále prítomné aj v myslení slovenských sudcov, ktorých navyše ovplyvnil aj silný právny pozitivizmus presadzovaný v našich podmienkach v období do roku 1989. Znakmi zákonného pozitivizmu sú vylúčenie normatívnej funkcie judikatúry ako aj vysoký stupeň formalizmu pri výklade zákona⁵.

Zákonný pozitivizmus ako prístup k aplikácii práva sa tak javí ako neudržateľný v podmienkach vytvorených vstupom SR do Európskej únie. Na základe čl. 220 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva Súdny dvor EÚ zabezpečuje nielen jednotný výklad a používanie zakladajúcich zmlúv, ako prameňov komunitárneho práva, ale odvodzuje z nich aj nové pravidlá prostredníctvom výkladu existujúcich prameňov práva a v rámci svojej konkrétnej rozhodovacej činnosti⁶. Prostredníctvom judikatúry Súdneho dvora EÚ tak nevyhnutne dochádza k skrytej normotvorbe prostredníctvom súdneho orgánu navonok prezentovanej ako výklad prameňov práva a vyplňanie medzier v práve. Úloha Súdneho dvora EÚ ako neformálneho normotvorcu je všeobecne akceptovaná, a to aj napriek tomu, že tento súdny orgán nebol v zmysle citovaného článku Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva splnomocnený na tvorbu, prípadne „odkrývanie“ nových pravidiel komunitárneho práva⁷. Právna povaha a všeobecná záväznosť judikatúry Súdneho dvora EÚ spolu s celoeurópskymi zmenami právnej kultúry majú značný vplyv aj na postupnú zmenu vnútroštátnych doktrín v oblasti prameňov práva a aplikácie práva. Tento zmenený náhľad bol prezentovaný vo viacerých rozhodnutiach Ústavného súdu SR, ktoré budú predmetom analýzy v ďalšom texte.

⁵ Kúhn, Z. : Aplikace práva soudcem v éře středoevropského komunismu a transformace, Analýza příčin postkomunistické právní krize, Praha : C. H. Beck, 2005, s. 4

⁶ Kľučka, J. - Mazák, J. a kol. : Základy európskeho práva, Bratislava : Iura Edition, 2004, s. 132

⁷ Kľučka, J. - Mazák, J. a kol. : Základy európskeho práva, Bratislava : Iura Edition, 2004, s. 132

Judikatura a medzery v zákone

Judikatura sa v našom právnom poriadku môže stať prameňom poznania práva, a to predovšetkým v pozícii nástroja na „vyplňanie“ medzier v zákone (práve). Problematika medzier v zákone (práve) je predmetom rozsiahlych polemík v právnej teórii.

Podľa názorov jednej skupiny právnych teoretikov právne medzery existujú. Pojem úplnosti právneho poriadku je „racionalistický ideál“, ktorý však nesmie byť zamieňaný s realitou. Normatívne medzery sú preto nevyhnutným znakom každého právneho poriadku existujúceho v sociálnej realite⁸.

Podľa názorov zástancov druhej koncepcie je právny systém úplný a existujú len medzery v zákone ale nie v práve. Dôkazom toho je aplikácia zákazu odmietnutia spravodlivosti v súdnej praxi. Sudca totiž musí rozhodnúť aj vtedy keď mu zákon nehovorí ako má rozhodnúť (mlčanie, nejasnosť, nedostatočnosť zákona). Musí si pomôcť interpretáciou alebo analógiou, rozhodnúť však môže len podľa práva. Ak rozhodol podľa práva, nemôže sa jednať o medzeru v práve.⁹

Každá z uvedených koncepcií tak uznáva minimálne existenciu medzier v zákone, čo vytvára nevyhnutný priestor pre tvorivú činnosť sudcov, ktorí môžu právo nachádzať a prezentovať ho spoločnosti v podobe judikatury. Tvrdenia druhej skupiny právnych teoretikov sú ľahšie udržateľné z dôvodu, že pokiaľ by sme akceptovali existenciu medzier v práve a zároveň trvali na zákaze odmietnutia spravodlivosti, potom by sudca bol nútený rozhodnúť aj prípad, o ktorom právo mlčí. To znamená, že by právo vytvoril a takýto záver je neprijateľný v právnom štáte založenom na princípe trojdelenia štátnej moci.

Je možné prijať záver, že judikatura nemusí zasahovať do zákonodarnej moci, ale môže byť prínosom pri nachádzaní právnej normy, ktorá v danej situácii neexistovala v jednoduchej písanej forme, ale bola skrytá v texte celého právneho predpisu, prípadne skrytá aj v mimoprávnych normatívnych systémoch.

⁸ Kúhn, Z. : Aplikace práva vo zložitých případech, k úloze právních principů v judikatuře, Praha : Karolinum, 2002, s. 4

⁹ Knapp, V. : Teorie práva, Praha : C. H. Beck, 1995, s. 66

Závaznosť judikatúry

Z vyššie uvedených záverov vyplýva, že judikatúra ako prameň poznania práva si nevyhnutne nachádza svoje miesto v právnom myslení orgánov aplikujúcich právo na vnútroštátnej úrovni. V danej súvislosti je potrebné poukázať na rámec pôsobenia, ktorý jej dávajú v súčasnosti platné právne predpisy.

Na jednej strane je tu ust. § 2 ods. 3 zák. č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediacich a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov podľa ktorého je sudca pri výkone svojej funkcie nezávislý a pri rozhodovaní viazaný len Ústavou SR, ústavným zákonom, medzinárodnou zmluvou podľa čl. 7 ods. 2 Ústavy SR a zákonom. Právny názor Ústavného súdu Slovenskej republiky obsiahnutý v jeho rozhodnutí vydanom v konaní podľa čl. 125 ods. 1 Ústavy SR na základe návrhu súdu je pre súd rovnako záväzný.¹⁰

Vychádzajúc len z tohto zákonného výpočtu prameňov práva by bolo možné prijať predčasný záver o tom, že vnútroštátna judikatúra je pre aplikačnú prax irelevantná a nemôže byť všeobecne záväzná.

Na strane druhej podľa § 22 ods. 1 zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov na zabezpečenie jednotného výkladu a jednotného používania zákonov a iných všeobecne záväzných právnych predpisov najvyšší súd zverejňuje súdne rozhodnutia zásadného významu a prijíma stanoviská k zjednocovaniu výkladu zákonov a iných všeobecne záväzných právnych predpisov.

Rovnako podľa § 6 zákona č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov odchyľne právne názory jednotlivých senátov sa zjednocujú uznesením pléna Ústavného súdu. Senát ústavného súdu je v ďalšom konaní viazaný uznesením pléna.

Z posledne citovaných ustanovení jasne vyplýva, že judikatúra si nárokuje pozíciu všeobecne záväzného prameňa poznania práva podporeného autoritou ústavného súdu a najvyššieho súdu. Tieto orgány súdnej moci majú vzhľadom k svojmu postaveniu v súdnom systéme k dispozícii aj zákonné prostriedky na zaistenie rešpektovania judikatúry súdmi nižšieho stupňa. Zjednocovanie a zverejňovanie judikatúry cestou ústavného súdu a najvyššieho súdu nepochybne pôsobí na celú právnickú obec a takáto judikatúra nemôže byť ponechaná bez povšimnutia, a to ani s poukazom na ust. § 2 ods. 3 zák. č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediacich a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

¹⁰ čl. 144 ods. 2 Ústavy SR

V daných súvislostiach je potrebné upriamiť pozornosť na nález III. ÚS 192/06 z 3. novembra 2006, v ktorom Ústavný súd SR konštatoval: „Podľa názoru ústavného súdu, ak súd rieši právnu otázku (tú istú alebo analogickú), ktorá už bola právoplatne vyriešená podstatne odlišným spôsobom bez toho, aby sa argumentačne vyrovnal so skoršími súdnymi rozhodnutiami, nekoná v súlade s princípom právnej istoty v zmysle čl. 1 ods. 1 ústavy a môže tým porušiť aj právo účastníka súdneho konania na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy.“

Pre odôvodnenia rozhodnutí Ústavného súdu SR sa postupom času stalo typickým, že odkazujú na svoju konštantnú judikatúru tohto orgánu a závery obsiahnuté v tejto judikatúre potom patria medzi nosné dôvody rozhodnutia v prípadoch, ktoré sú v podstatných znakoch podobné veciam už rozhodnutým. Pre ilustráciu je možné uviesť Uznesenie Ústavného súdu SR č. k. I. ÚS 210/09 – 30 zo dňa 17.8.2009, kde je obsiahnutý nielen odkaz na konštantnú judikatúru ústavného súdu, ale aj priamy pokyn Najvyššiemu súdu, aby v prejednávanej veci analyzoval, vyhodnotil a zohľadnil aktuálnu judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva.

Právny poriadok Slovenskej republiky je svojimi právnymi, ale aj myšlienkovými základmi veľmi blízky právnemu poriadku Českej republiky, preto je namieste uviesť aj názory českej súdnej praxe na danú problematiku.

Ústavný súd ČR pod sp. zn. III. ÚS 470/97 vo svojom náleze uviedol, že bezdôvodné opomenutie rozhodnutia najvyššieho súdu môže nadobudnúť rysy jurisdikčnej ľubovôle, teda môže byť protiústavné, pokiaľ sa všeobecný súd odchýli od ustálenej rozhodovacej praxe, bez toho, aby dostatočným spôsobom vyložil dôvody, pre ktoré túto prax odmietol.¹¹ Ústavný súd tak zdôraznil význam judikatúry a poukázal tým na prekonanie tézy o normatívnej irelevancii judikatúry vyšších súdov, čím urobil ďalší krok na ceste k priblíženiu sa tradícii krajín common law. Obdobne v tejto súvislosti rozhodol aj Najvyšší súd ČR, keď v uznesení sp. zn. 29 Odo 551/2006 zo dňa 27. apríla 2006 uviedol, že pokiaľ súd bez vysvetlenia opomenie pre účastníka priaznivú judikatúru uverejnenú v zbierke súdnych rozhodnutí a stanovísk, pričom na túto judikatúru bol navyše účastníkom výslovne upozornený, táto skutočnosť sama o sebe významne oslabuje presvedčivosť jeho rozhodnutia. Ide tiež o jav, ktorý oslabuje predvídateľnosť súdneho rozhodnutia, čo nie je možné najmä v praxi odvolacích súdov tolerovať.

Nad rámec príspevku je problematika nemennosti rozhodnutí v druhovo rovnakých veciach z pohľadu odklonu od zásady stare decisis.

¹¹ Bobek, M. - Kúhn, Z. - Polčák, R. : *Judikatura a právní argumentace, teoretické aspekty práce s judikaturou*, Praha : Auditorium, 2006, s. 41

Rozpor vo vnútroštátnej judikatúre, teda situácie, kedy súd v dvoch obdobných veciach rozhodne odlišne predstavuje navyše aj porušenie Dohovoru o ochrane ľudských práv, čo konštatoval Európsky súd pre ľudské práva v rozsudku vo veci *Beian v. Rumunsko* (č. 1) zo dňa 6. decembra 2007¹².

Na takto predložených argumentoch sa ako dôvodný javí záver, že vnútroštátna judikatúra súdov vyššieho stupňa (Ústavný súd, Najvyšší súd, prípadne aj krajské súdy) síce nie je prameňom práva vo formálnom zmysle, má však kváziprecedenčnú povahu, je zároveň prameňom poznania práva, preto zaväzuje súdy ako orgány aplikujúce právo, aby pri riešení podobných právnych otázok postupovali rovnako a aby pri svojej činnosti neprodukovali zásadné opozitné rozhodnutia. Pokiaľ sa napriek tomu objavia pri riešení obdobnej právnej otázky navzájom protichodné rozhodnutia, je úlohou pléna najvyššieho súdu alebo pléna ústavného súdu, aby sa tento rozpor odstránil v záujme právnej istoty a predvídateľnosti rozhodovania súdov.

Zároveň však platí, že nie každé rozhodnutie súdu sa môže nazývať judikátom v materiálnom slova zmysle. Preto, aby si rozhodnutie mohlo nárokovať povahu judikátu v materiálnom zmysle slova, musí byť vydané súdom vyššieho stupňa, ktorého odôvodnenie zachováva všetky základné zásady právnej logiky a racionálnej argumentácie tak, aby boli myšlienkové postupy súdu preskúmateľné a verifikovateľné. Žiaden súdny orgán totiž nemôže implicitne používať takú autoritu, aby právne vety jeho odôvodnení mali silu zákona. Právne vety musia byť dôkladne konštruované tak, aby svoju legitimitu čerpali priamo z právneho poriadku a boli postavené na niektorej z jeho právnych noriem a boli podopreté presvedčivosťou celého odôvodnenia. Preto, aby bolo možné súdne rozhodnutie považovať za judikát, musí byť navyše publikované, teda všeobecne dostupné a poznateľné, a to buď vo forme elektronickej, alebo tlačenej. V právnej argumentácii totiž nie je možné použiť ani citovať judikatúru, ktorá nebola nikde publikovaná¹³.

¹² Wilfling, P. : *Vzájomne si odporujúca judikatúra je porušením Dohovoru* : *Beian v. Rumunsko*, In *Otvorené právo* [cit. 2009-10-28], Dostupné na internete : <http://www.otvorenepravo.sk/m/clanok/13/vzajomne-si-odporujuca-judikatura>

¹³ Bobek, M. - Kúhn, Z. - Polčák, R.: *Judikatura a právni argumentace, teoretické aspekty práce s judikaturou*, Praha : Auditorium, 2006, s. 42

Nedostatky odôvodnení súdnych rozhodnutí

Odôvodnenia súdnych rozhodnutí sa v podmienkach Slovenskej republiky zmietajú vnútorným rozporom. Na jednej strane tu existuje množstvo zbierok súdnych rozhodnutí, ktoré sú dokonca systematizované podľa jednotlivých oblastí a subjektov aplikujúcich právo (napr. Zbierka rozhodnutí vo veciach bezpodielového spoluvlastníctva manželov, Zbierka rozhodnutí Najvyššieho súdu SR) na druhej strane tu je stále daná akási nechuť všeobecných súdov dôsledne sa zaoberať publikovanou judikatúrou. Zásada *iura novit curia* by mala byť obsahovo rozšírená tak, že súd pozná nielen právo, ktoré je „na prvý pohľad“ poznateľné z textu právneho predpisu, ale aj právo, ktoré bolo nájdené v rámci procesu aplikácie práva súdom vyššieho stupňa. Práca s publikovanou judikatúrou si vyžaduje, aby orgán aplikujúci právo hľadal v tejto judikatúre podľa angloamerického vzoru podobnosti a rozdiely, prípadne dôkladnou právnou argumentáciou vyvracal prijaté závery.

Ako najväčší nedostatok súčasného procesu aplikácie práva súdmi sa tak javí vnútorná nejednotnosť pri akceptácii záväznosti judikatúry ako aj neexistencia všeobecne uznaných pravidiel pri práci s judikatúrou. Výsledkom sú potom rozhodnutia, ktoré sa vo svojom odôvodnení nijako nevyporiadajú s existujúcou publikovanou judikatúrou, ktorá podporuje vybrané riešenie prejednávaného prípadu, alebo je naopak s týmto riešením v rozpore. V angloamerickom právnom systéme sa tieto protirečenia odstraňujú dôsledne pomocou hľadania rozdielov medzi vecou už právoplatne rozhodnutou a medzi vecou prejednávanou. Pokiaľ rozdiel nie je nájdený, je možné sa od precedensu odchýliť len za prísne stanovených pravidiel, pričom základom je dôkladná práca s jazykom argumentov.

Ústavný súd ČR a Najvyšší súd ČR zašli v smere akceptácie záväznosti judikatúry omnoho ďalej ako je tomu v podmienkach SR. V predchádzajúcej časti tohto článku bolo poukázané na niektoré rozhodnutia (nález Ústavného súdu ČR sp. zn. III. ÚS 470/97, Uznesenie Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 29 Odo 551/2006 zo dňa 27. apríla 2006), ktoré vyzdvihli význam judikatúry a postavili ju na úroveň písaného práva.

Chýbajúce všeobecne akceptované pravidlá pre prácu s judikatúrou majú za následok vznik nasledovných nedostatkov :

Za prvý nedostatok v odôvodneniach rozhodnutí, ktoré pracujú s judikatúrou je možné považovať neúplnú alebo nesprávnu citáciu použitej judikatúry. V angloamerickom právnom systéme prebieha citácia v skratkách. Ako príklad je možné uviesť citáciu rozhodnutia „*Roe v. Wade*, 410 U.S. 113 (1973)“, z ktorej vyčítame, že sa jedná o rozhodnutie z roku

1973 publikované v 410. zväzku rozhodnutí Najvyššieho súdu USA (United States Reports), pričom rozhodnutie začína na strane 113.¹⁴ V právnych systémoch, ktoré dlhodobo akceptujú záväznosť judikatúry tak prebieha citácia v skratkách, ktoré sú úsporou času a miesta, teda sú efektívne. Na druhej strane u nás zaužívaná citácia judikatúry len prostredníctvom spisovej značky znemožňuje vyhľadať jej zdroj a verifikovať miesto a spôsob publikácie.

V tomto prípade sa javí ako nevyhnutné zavedenie jednotných citačných pravidiel, napríklad po vzore angloamerických krajín.

Ďalším nedostatkom, ktorý priamo súvisí s prvým bodom je argumentácia nepublikovanou judikatúrou. V záujme preskúmateľnosti právneho diskurzu vedeného pred súdom je potrebné, aby si každý účastník súdneho konania dokázal zaobstarať judikát, ktorý má v zásadnej miere ovplyvniť výsledok jeho sporu. Pokiaľ nie je určité súdne rozhodnutie publikované, nemôže hrať žiadnu autoritatívnu ani argumentačnú úlohu v sudcovskom odôvodnení.¹⁵ V súlade s týmto pravidlom je neprípustný postup, kedy súd rozhodne v merite veci a odkazuje pritom na vlastnú nepublikovanú judikatúru.

Riešením by mohlo byť precizovanie existujúcich nástrojov elektronickej publikácie rozhodnutí (najmä precizovanie nástrojov triedenia a vyhľadávania judikatúry), čím by sa publikované judikáty stali všeobecne dostupnými, známymi a aj použitými v právnom diskurze. Tlačená podoba zbierok súdnych rozhodnutí (judikátov) by mala len podobu doplnku, nakoľko náklady na jej obstaranie, ale aj pomerne dlhý časový odstup od existencie judikátu ju vylučujú ako všeobecný zdroj poznania judikatúry.

Nedostatkom nášho rodiaceho sa systému argumentácie judikatúrou je používanie slovných spojení typu „podľa ustálenej judikatúry“ v podaniach účastníkov, ale predovšetkým v odôvodneniach súdnych rozhodnutí. Takýto bezobsažný odkaz na existujúcu judikatúru bez jej bližšej citácie by nemal zaznieť v žiadnom odôvodnení súdneho rozhodnutia, nakoľko zbavuje účastníkov konania možnosti overiť, či sa v danom prípade skutočne jedná o ustálenú judikatúru (teda pravidelne sa opakujúce rovnaké právne závery vychádzajúce z rovnakého alebo veľmi podobného skutkového stavu), či táto judikatúra skutočne dopadá na posudzovaný prípad a či jej použitie nebolo prekonané neskorším vývojom v oblasti platného práva.

¹⁴ Bobek, M. - Kühn, Z. - Polčák, R.: Judikatura a právní argumentace, teoretické aspekty práce s judikaturou, Praha : Auditorium, 2006, s. 114

¹⁵ Bobek, M. - Kühn, Z. - Polčák, R.: Judikatura a právní argumentace, teoretické aspekty práce s judikaturou, Praha : Auditorium, 2006, s. 118

Právny dosah odôvodnenia súdneho rozhodnutia

Odôvodnenie rozhodnutia nie je záväzné v celom rozsahu, tu je potrebné uplatniť prístup obdobný prístupom vlastným pre precedenčný systém práva. Zďaleka nie každá úvaha súdu obsiahnutá v odôvodnení môže slúžiť ako záväzné pravidlo pre všetky neskoršie kauzy.¹⁶ Len časť rozhodnutia nazývaná *ratio decidendi* sa považuje v angloamerickej právnej kultúre za záväznú, preto je potrebné aj v rámci odôvodnenia rozhodnutia kontinentálneho súdneho orgánu abstrahovať túto časť, pre ktorej označenie sa zaužíval pojem *právná veta*. Ostatné časti rozhodnutia je potrebné považovať za časti bez všeobecnej normatívnej záväznosti, v precedenčnom systéme označované ako *obiter dicta*. Násť právnu vetu v odôvodnení rozhodnutia je pomerne obtiažne, preto je potrebné pomôcť si pravidlami platnými pre hľadanie *ratio decidendi*. Právna veta musí byť normatívnou právnou vetou vyjadrenou s určitým stupňom všeobecnosti, ktorá je zároveň podstatnou pre rozhodnutie v konkrétnej kauze.

Argumentom hovoriacim v prospech všeobecnej záväznosti právnych viet ako prameňa poznania práva je aj rovnosť účastníkov právnych vzťahov, čo predstavuje jeden zo základných ústavných princípov. Nie je prípustné, aby výsledkom posudzovania rovnakého, alebo obdobného skutkového stavu boli diametrálne odlišné rozhodnutia. Ústavu a ostatné právne predpisy je potrebné vykladať rovnako, pričom jedným z mála legitímnych zdrojov ústavne konformného výkladu sú odôvodnenia rozhodnutí ústavného súdu v konaní o súlade právnych predpisov. Pokiaľ by sme akceptovali ako jedinú všeobecne záväznú časť rozhodnutia len jeho výrok, potom by sme aj samotný význam tohto výroku sterilizovali a v zásade mu priznali len význam v konkrétnej kauze. Výrok súdneho rozhodnutia totiž vždy musí byť svojou určitosťou vymedzený ku konkrétnemu prípadu a nemôže tak získať atribúty normatívnosti potrebné pre jeho všeobecnú aplikovateľnosť. V prospech záväznosti právnych viet sa navyše pridáva posledný argument, ktorým je pôsobenie judikatúry Súdneho dvora EÚ. Pokiaľ sme ochotní priznať bez akýchkoľvek výhrad všeobecnú precedenčnú záväznosť rozhodnutí Súdneho dvora EÚ, potom musíme byť pripravený postaviť na rovnakú úroveň prinajmenšom rozhodnutia ústavného súdu. Tento justičný orgán má totiž na vnútroštátnej úrovni rovnaké postavenie a je vybavený obdobnými kompetenciami, akými je vybavený Súdny dvor EÚ na úrovni medzištátnej (európskej). Precedenčná povaha rozhodnutí Súdneho dvora EÚ nie je striktno formulovaná v žiadnom zo zakladajúcich zmluvných dokumentov Európskej únie a napriek tomu ju všetci rešpektujú. Preto je namieste požadovať, aby boli v rovnakej miere všeobecne rešpektované právne vety z rozhodnutí ústavného súdu obsahujúce ústavne konformný výklad. Takýto prístup by nemal byť ani v rozpore s princípom trojdelenia

¹⁶ Bobek, M. - Kühn, Z. - Polčák, R.: *Judikatura a právni argumentace, teoretické aspekty práce s judikaturou*, Praha : Auditorium, 2006, s. 19

štátnej moci, nakoľko ústavný súd právo netvorí, ale ho len prostredníctvom výkladu ústavy nachádza. Nie všetky právne normy sú totiž zreteľné a uchopiteľné len pomocou jednoduchého gramatického výkladu textu právneho predpisu. Niektoré z nich je potrebné nájsť len pomocou komplikovaného vyvažovania právnych princípov a kombináciou viacerých metód výkladu a na takýto prístup je povelaný práve ústavný súd.

Záverom

Poznatky sumarizované v tomto článku naznačujú, že v oblasti aplikácie práva súdmi a s tým úzko súvisiacej oblasti tvorby odôvodnení rozhodnutí stále existujú pomerne vážne systémové nedostatky. Náš právny systém je zasadený do určitých vzťahov daných členstvom v Európskej únii, čo priamo vytvára rámec pre ďalší vývoj v oblasti judikatúry. Nie je možné ďalej ponechávať bez povšimnutia prinajmenšom vyššie uvedené nedostatky, pričom ich odstránenie a nastolenie jasných pravidiel si bude vyžadovať skutočne dlhú cestu.

K danej téme P. Holländer veľmi výstižne uvádza : „Právo vytvára neúplný celok. Nemôžete apriórne v zákonoch vopred opísať všetky možné životné situácie. Pokiaľ sa v dobrej viere človek obráti na súd, je povinnosťou súdu mu dať odpoveď, rozhodnúť o spravodlivosti. A to aj v prípade, pokiaľ by zákon tento prípad bezprostredne neopísal. Ako to urobiť, aby to bolo transparentné systémové premýšľanie, aby to nebola ľubovôľa, ktorá je koncepčne mimo systému, ktorý tu vybudoval zákonodarca, na to existujú metodológie. Tie by sa mali učiť a trénovať v školách. Na západe sa učí právo menej reproduktívne a viac kreatívne. Teda učí sa interpretácia“.¹⁷

Cestou k rozhodovaniu súdov, ktoré sa bude aj navonok javiť spravodlivé, je vnútorne konzistentné a argumentačne odôvodnenie rozhodnutia. To nie je možné zvládnuť bez predchádzajúcej teoretickej prípravy v oblasti metodológie aplikácie práva, bez poznania pravidiel právneho diskurzu a bez osvojenia si zásad výkladu práva (nalézání práva), ktoré boli síce dôkladne prepracované právnymi teoretikmi, ale navonok boli vyjadrené v podobe, ktorej sa väčšina právnikov môže svojím poznaním len veľmi ťažko priblížiť.

Osudom právnikov, ktorí aplikujú právo a vystupujú pritom v rôznych pozíciách, tak zostáva celoživotné vzdelávanie, avšak nie v oblasti platného práva, ktoré sa mení s vysokou frekvenciou, ale najmä v oblasti právnej argumentácie, spôsobov hľadania práva v texte právneho predpisu

¹⁷ Holländer, P. 2009. Sudcov nemožno trestať za rozsudky. In Trend [cit. 2009-05-10], <http://ekonomika.etrend.sk/svet/mozno-zijeme-v-50-rokoch-8.html>

a zrozumiteľného prednesenia nájdených výsledkov účastníkom právneho vzťahu. Pokiaľ by nezaujatý pozorovateľ preskúmal obsahy školení organizovaných pre právnické profesie zistil by, že ich predmetom boli takmer výlučne otázky platného práva vychádzajúce z prvotného náhľadu na text právneho predpisu. Tréningom v oblasti právnej teórie a právnej argumentácie sa nezaobrá takmer nikto. Nemôže byť potom prekvapením, že aj napriek akceptovanej kváziprecedenčnej povahe judikatúry sme stále na začiatku dlhej cesty k argumentačne zvládnutým odôvodneniam právnych rozhodnutí. Judikatúra sa aplikuje živelné bez existencie jasne daných pravidiel, čo nie je žiaduci a ani dlhodobo udržateľný stav.

Na základe uvedených skutočností stojí pred všetkými právnikmi veľká výzva urobiť právny diskurz prebiehajúci pred súdmi zrozumiteľným a preskúmateľným najmä pre samých seba, a to pomocou nástrojov teórie práva. Schopnosť využívať tieto nástroje si je možné osvojiť len cieľným vzdelávaním a tréningom, ktorý musí začať už na pôde právnických fakúlt. Výučba práva u nás tradične zameraná na memorovanie obsahu právnych predpisov je prežitkom a zároveň kladie brzdy do myslenia mladých právnikov, ktorý často považujú právnu normu za totožnú s textom právneho predpisu a pri aplikácii práva zostanú pri prvotnej úrovni nahliadania na právny predpis a neoboznámia sa s jeho skutočným obsahom. Takýto prístup ich pri riešení zložitejších prípadov aplikácie práva zaháňa do slepej uličky končiacej konštatovaním, že „táto situácia nie je platným právom regulovaná“ a rovnaký prístup následne vedie zákonodarcu k prijímaniu nespočetných kauzistických novelizácií právnych predpisov. Následky sú pozorovateľné v právnom systéme aj „voľným okom“, je to predovšetkým narastajúci počet právnych predpisov, ktoré zahŕňujú ich adresátov a sú písané kauzisticky, čo ich de facto vylučuje zo všeobecného pôsobenia.

Nie je možné pred popísanými nežiaducimi javmi zatvárať oči aj keď v dlhodobom horizonte zrejme vymiznú samé, bez cieľného pozitívneho pôsobenia poznatkov právnej teórie, tento prerod však bude zbytočne zdĺhavý a výsledok neistý, preto je načase pomôcť na svet skutočnému systému judikatúry so všetkými znakmi usporiadania a pravidiel, ktoré v sebe každý systém inertne obsahuje.

Literature:

- Barány, E. : Pojmy dobrého práva, Žilina : Poradca podnikateľa, 2007, 176 s, ISBN 978-80-88931-75-1
- Beran, K., Gerloch, A., Rudenko, S., Schlosser, H., Večeřa, M. : Teória práva, Žilina : Poradca podnikateľa, 2008, 344 s, ISBN 978-80-89363-21-6
- Bobek, M., Kühn, Z., Polčák, R. : Judikatura a právní argumentace, teoretické aspekty práce s judikaturou, Praha : Auditorium, 2006, 234 s, ISBN 80-903786-0-9
- Boguszak, J., Čapek, J., Gerloch, A. : Teorie práva, Praha : ASPI publishing, 2003, 323 s, ISBN 80-86395-74-X
- Čorba, J. : Európske právo na Slovensku, právny rozmer členstva Slovenskej republiky v Európskej únii, Bratislava : Kalligram, 2003, 566 s, ISBN 80-968886-1-7
- Hanuš, L. : Právní argumentace nebo svévole, úvahy o právu spravedlnosti a etice, Praha : C. H. Beck, 2008, 221 s, ISBN 978-806-7400-035-5
- Křučka, J., Mazák, J. a kol. : Základy európskeho práva, Bratislava : Iura Edition, 2004, 536 s, ISBN 80-8078-005-6
- Knapp, V. : Teorie práva, Praha : C. H. Beck, 1995, 247 s, ISBN 80-7179-028-1
- Král, R. : Nařízení ES z pohledu jejich vnitrostátní aplikace a implementace, Praha : C. H. Beck, 2006, 128 s, ISBN 80-7179-548-8
- Kühn, Z. : Aplikace práva soudcem v éře středoevropského komunismu a transformace, Analýza příčin postkomunistické právní krize, Praha : C. H. Beck, 2005, 201 s, ISBN 80-7179-429-5
- Kühn, Z. : Aplikace práva vo zložitých případech, k úloze právních principů v judikatuře, Praha : Karolinum, 2002, 419 s, ISBN 80-246-0483-3

- Mazák, J., Jánošíková, M. : Výber rozhodnutí súdneho dvora ES, Bratislava : IURA EDITION, 2007, 805 s, ISBN 978-80-8078-169-9
- Ondrová, J. : Konanie o kontrole právnych predpisov pred Ústavnými súdmi Slovenskej a Českej republiky, Banská Bystrica : Právnická fakulta UMB v Banskej Bystrici, 2009, 136 s, ISBN 978-80-8083-730-3

Internetové zdroje :

- Holländer, P. 2009. Sudcov nemožno trestať za rozsudky. In Trend [cit. 2009-05-10],
<http://ekonomika.etrend.sk/svet/mozno-zijeme-v-50-rokoch-8.html>
- Wilfling, P. 2009. Vzájomne si odporujúca judikatúra je porušením Dohovoru : Beian v. Rumunsko. In Otvorené právo [cit. 2009-10-28],
<http://www.otvorenepravo.sk/m/clanok/13/vzajomne-si-odporujuca-judikatura>
- Uznesenie Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 29 Odo 551/2006 zo dňa 27. apríla 2006.[cit. 2009-10-28] ,
<http://www.nsoud.cz/rozhod.php?action=read&id=29747&searchstr=29+Odo+551%2F2006>
- Nález Ústavného súdu SR sp. zn. III. ÚS 192/06 z 3. novembra 2006. [cit. 2009-10-28], :
http://www.concourt.sk/result.do?rsap=I.+%DAS+192%2F06&navrhovatel=* &time_od=1.1.1993&time_do=28.10.2009®ister_rvp=* &roz_podla_cl=* &dokument=* &cl=&ods=&pism=&slovo=&ok=vyh%BEada%9D
- Uznesenie Ústavného súdu SR č. k. I. ÚS 210/09 – 30 zo dňa 17.8.2009. [cit. 2009-10-28], :
http://www.concourt.sk/result.do?rsap=I.+%DAS+210%2F09&navrhovatel=* &time_od=1.1.1993&time_do=28.10.2009®ister_rvp=* &roz_podla_cl=* &dokument=* &cl=&ods=&pism=&slovo=&ok=vyh%BEada%9D

Dny práva – 2010 – Days of Law, 1. ed. Brno : Masaryk University, 2010
<http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/>

Contact – email

imrich.kanarik@upjs.sk, jjakubco@licitor.sk